

4. KOMPARACE TUZEMSKÉ A ZAHRANIČNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY V OBLASTI OCHRANY SPOLEČNOSTI PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM

4.1 Právní ochrana společnosti před domácím násilím v zahraničí³²⁶

Ačkoli je v mnoha zemích světa domácí násilí stále ještě považováno za ryze soukromou záležitost, rodinný problém, za sféru, kam stát nemá v žádném případě zasahovat, přišla většina pokrokových států s přihlédnutím ke všem negativním aspektům a důsledkům tohoto jevu velmi brzy na to, že tento problém je třeba zásadním způsobem eliminovat.

Domácí násilí totiž vedle dalších negativních důsledků přináší i **obrovskou finanční zátěž**, uloženou na bedra státu. „Holandská studie došla k závěru, že v důsledku násilí mužů na ženách ročně stát nese škody přesahující 200 milionů euro, švýcarská studie potom zjistila, že i následné náklady eliminující následky násilí dosahují 400 milionů švýcarských franků.“³²⁷

Jak již bylo řečeno výše, jednotná normativní definice domácího násilí, z níž by vyvěraly právní úpravy ochrany před tímto negativním společenským jevem v jednotlivých zemích, neexistuje. Rozdíl mezi jednotlivými definicemi jsou patrné jednak v míře konkretizace, jednak v jednotlivých způsobech chování, které je za násilí považováno (více kapitola 2.1).

I když v dnešní době již existuje k předmětné problematice řada renomovaných odborných studií, výzkumů a poznatků, které v mnoha zemích zapříčinily doslova revoluci v legislativě, stále ještě nelze v boji proti domácímu násilí určit jediný nejhodnější postup za ten zásadní a správný lék, jež by bylo možno univerzálně aplikovat. I když, nabízí se provokativní otázka, jestli je vůbec možné takové jediné univerzální řešení nalézt. Já se domnívám, že nikoli. Vždy je totiž nutno vycházet z odlišnosti právních systémů v různých zemích, rozdílné úrovně právní kultury a právního vědomí, rozvoje společ-

nosti obecně atd. To, co v některém státě může znamenat zásadní pomoc obětem domácího násilí, se ve státě druhém míjí účinkem.

Základní východisko všech právních úprav potlačujících domácí násilí však nalezneme vždy v jediné všem společné tezi, a to v **odsouzení předmětného jevu jako společensky nežádoucího společně s proklamací nutnosti intervence státu do soukromí jednotlivců v těchto případech.**

Jak z výše řečeného vyplývá, v jednotlivých státech se i přes unifikační tendence nadnárodních institucí³²⁸ razi k násilí páchanému v soukromí rozdílné právní přístupy.

Některé země tak šly cestou zvláštního zákona na ochranu intimních vztahů před násilím, v jiných zemích se prosadila cesta odlišná, např. formou dílčí úpravy roztroušené ve více zákonech.

Např. J. Radford³²⁹ dělí státy podle odlišnosti přístupů k násilí na ženách takto:

- A) **Skupina států, která tento problém nezohledňuje v právním řádu:** mezi něž patří např. Albánie, Bulharsko, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Malta, Moldávie, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Rusko, Řecko, Slovinsko atd.
- B) **Skupina států se speciální legislativou:** mezi něž patří např. Kypr, Irsko.
- C) **Skupina států kombinující právní i mimoprávní přístupy k řešení problému:** mezi něž patří např. Francie, Nizozemí, Norsko, Švédsko, Německo, Rakousko.

Na tomto místě bych se ráda zamyslela nad předmětnou problematikou intenzivněji a přístupy jednotlivých států k předmětnému problému zkonkretizují ještě více a jednotlivé státy rozdělím podle toho, jestli:

1. **upravily ochranu před domácím násilím samostatným zákonem:** např. JAR, Turecko, Severní Irsko, Kypr;

³²⁶ Nahlédni např. Hospodářský a sociální výbor OSN: Rámcový model pro legislativu postihující domácí násilí, dokument E/CN, číslo 4/1996

³²⁹ Radford, J.: Violence Against Women: Comparative Legal Study of The Situation in Council of Europe Member States, Strasbourg, 19 August 1998, Doc. EG (98) I prov., Documentation of the CEDAW In: Martinková, M. a Macháčeková, R.: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, první vydání, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 170

³²⁶ Tuto kapitolu jsem publikovala v neaktualizované a zkrácené podobě v Voňková, J. a Huňková, M.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, první vydání, Praha, profem, 2004

³²⁷ Více např. Korf, D.: Economic Costs of Domestic Violence against Women, 1 -st edition, Utrecht, 1997

2. upravily ochranu před domácím násilím samostatným zákonem složeným z dílčích novel zákona policejního, exekučního, občanského, ústavního atd.: např. Německo, Rakousko;
3. upravily ochranu před domácím násilím v trestním zákoně: např. Holandsko, Slovensko, Švédsko, Česká republika;
4. poskytují ochranu před domácím násilím podle obecných zákonů (civilních i trestních): např. Slovensko, Velká Británie;
5. právní ochrana před domácím násilím není v právních normách vůbec zohledněna: např. Albánie.

Podle pramenů, které jsem měla při svém bádání k dispozici, probíhá ochrana před domácím násilím cestou:

- A) policejní intervence,
- B) občansko-právních institutů,
- C) trestně-právních institutů.

4.1.1 Policejní intervence

Rozdílnost přístupu policie v jednotlivých zemích spočívá zejména v rozložení akcentu buď směrem k posílení represivní složky nebo naopak k posílení ochrany oběti.

Policejní intervence v rámci ochrany před domácím násilím z hlediska efektivity je snad nejlépe a nejpromyšleněji uplatňována v Rakousku podle ustanovení § 38a odst. 1 Zákona o bezpečnostní policii – SPG, BGBl. č. 566/1991 ve znění BGBl. I č. 146/1999 (dále jen „zákon o bezpečnostní policii“). Tento zákon byl novelizován v souladu s požadavky „Spolkového zákona na ochranu před domácím násilím“ – GeSchG, Spolková sbírka zákonů 759, ročník 1996, vydaný dne 30. prosince 1996 (dále jen „spolkový zákon na ochranu před domácím násilím“), který vstoupil v účinnost v roce 1997.

Při ohrožení života a zdraví jsou orgány veřejných bezpečnostních služeb zmocněny vykázat osobu, od níž nebezpečí vychází, z bytu a jeho bezprostředního okolí na dobu 10 dnů a odebrat jí klíče od bytu. V případě, že ohrožená osoba podá u civilního soudu návrh na předběžné opatření, může být délka vykazání prodloužena o maximálně dalších deset dnů. Policisté jsou povinni sepsat dokumentaci, ohlásit případ intervenčnímu místu, sociálnímu úřadu pro mládež, kontrolovat dodržování zákazu vstupu a zpravidla předat státnímu zástupci trestní oznámení. Policie je rovněž povinna oběť o všech právních možnostech její ochrany poučit. Nedodržování zákazu vstupu je kla-

sifikováno jako správní přestupek. Rakouské policejní orgány mají v zákoně přímo stanovenou povinnost snížit nebezpečí oběti násilí.³³⁰

Jako stěžejní pro policejní zásah bylo stanoveno kritérium nezbytnosti a přiměřenosti (§ 38a odst. 2 zákona o bezpečnostní policii). Použití oprávnění policie k vykazání agresora z bytu a vydání zákazu vstupu je potom nezbytné, až když méně zasahující opatření (např. jednoduché urovnání sporu) nejsou dostatečně schopna plnit roli státu, avšak není-li nutno přistoupit k ještě závažnějším zásahům (např. k vazbě atd.).

Rozhodnutí o policejním opatření směřující k vykazání násilníka a zákazu jeho vstupu je na vůli násilím dotčené oběti zcela nezávislé a musí být provedeno i proti její vůli.

Role a funkce takového způsobu policejní intervence spočívá zejména v přechodném přerušení násilného vztahu a ve vytvoření relativně bezpečného prostoru, v jehož rámci si může násilím vyčerpaná oběť nejen odpočinout, ale i srovnat životní priority v konfrontaci s novými informacemi, které se o násilném vztahu dozvěděla, a posoudit, má-li reálnou možnost žít svůj život jinak. Tato bezpečná zóna je vytvořena vždy v bytě oběti, na který je zvyklá. Současně policie svým zásahem a vydáním opatření dává jasný signál násilníkovi, že jeho jednání je pro společnost nepřijatelné, a ten, kdo nese za násilí plnou odpovědnost, je právě on. Z praktické zkušenosti vyplynulo, že zůstane-li žena po vykazání agresora z bytu sama bez znalosti svých možností a alternativ svého života, převládne u ní strach a dále i všechny ostatní důvody, které ji nutí setrávat s násilníkem. Rakouští legislativci proto do ustanovení § 56 zákona o bezpečnostní policii včlenili bezpečnostním orgánům povolení předávat osobní údaje a data násilím ohrožených osob příslušným zařízením na ochranu obětí, která sama oběť násilí následně zkontaktují a nabídnou jí pomoc. V neposlední řadě rakouská policie svým postupem pod-

³³⁰ Více např. Dearing, A.: Rakouský zákon o domácím násilí a jeho realizace In: Domácí násilí – staré problémy, nová řešení? Sborník příspěvků z konference pořádané organizacemi Friedrich-Ebert-Stiftung, proFem a Rosa dne 26. listopadu 2001 v Praze v prostorách Parlamentu ČR, první vydání, Praha, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2002, str. 20 a násl.

poruje návaznou intervencí ostatních subjektů zainteresovaných na procesu ochrany společnosti před domácím násilím zainteresovaných subjektů.³³¹

Podle statistik Spolkového ministerstva vnitřní záležitosti byla od 1. 5. 1997 do 31. 12. 2000 shromažďována čísla o aplikaci spolkového zákona na ochranu před domácím násilím:³³²

Rok	Počet vykázaní a zákazů podle zákona o bezpečnosti policii	Počet správních trestů za uložené přestupky	Zrušení	Počet ostatních zásahů při násilí v rodině
1997	1449	138	106	Nejsou údaje
1998	2673	252	123	Nejsou údaje
1999	3076	301	Nejsou údaje	Nejsou údaje
2000	3354	430	Nejsou údaje	7638

Praxe prokázala³³³, že překážkou pro aplikaci ustanovení o vykázaní či zákazu návratu z hlediska efektivnosti jsou především vysoké náklady, která tato opatření představují. Vykázaní z bytu totiž musí policie velmi obsáhle zadokumentovat a tak volí mnohdy raději tzv. urovnání sporů podle § 26 zákona o bezpečnosti policii. Jak demonstruje výše uvedená tabulka, přestupky proti vykázaní z bytu nejsou nikterak dramaticky četné, což z hlediska efektivnosti poukazuje na fakt, že násilníci mají před takovým opatřením respekt.

Ve **Velké Británii** má policie při řešení případů domácího násilí stejné pravomoci jako v případě jiných deliktů (Zákon o deliktech proti osobě z roku 1861, Policejní a trestní zákon o svědčích z roku 1984). Mezi povinnosti policie patří mimo jiné: reagovat co nejdříve na volání o pomoc, zajistit bezpečnost ženy a dětí, zatknout

muže, je-li k tomu důvod, zajistit lékařské ošetření, odkázat ženu na bezpečný azyl, informovat oběť o propuštění obviněného z vazby, uchovávat záznamy všech incidentů. Případy domácího násilí vyšetřují specializovaní policisté. Pachatel může být preventivně zatčen rovněž proto, aby se zabránilo dalším možným útokům na ženu či dítě. Většina policejních složek má dány pro svůj postup **přesné interní směrnice**, které stanoví, jak v daném případě reagovat (a kde je mimo jiné např. i stanoveno, že pachatel domácího násilí musí být držen v jiném pokoji, pakliže je vyslýchána oběť apod.).³³⁴

V **Holandsku** působí na každém policejním okrsku jeden specialista na domácí násilí. Pokud si oběť vyžádá přítomnost policistky, je policie povinována snahou vyhovět jí. Policie přijímá všechna trestní oznámení, která zadokumentuje a nadále uchovává. Současně s přijetím oznámení o domácím násilí nabídne policie oběti vždy kontakt na pomáhající organizace. Policisté jsou oprávněni vstupovat do bytu, pokud k tomu dá ten, kdo policii volá, souhlas. Každý řadový policista musí vědět, jak v případech domácího násilí postupovat.³³⁵

Královská policie **Severního Irsku** se zavazuje poskytovat zevrubné služby obětem domácího násilí. Případy domácího násilí řeší důstojníci pro domácí násilí (pilotní projekt) podle policejních směrnic. Policisté mají oprávnění násilného člena rodiny zatknout a zahájit proti němu trestní řízení. Jejich pravomoci v těchto případech jsou přesně stanoveny.³³⁶

V **Jihoafrické republice** má oběť podle zákona o domácím násilí z roku 1998 právo žádat policii o asistenci na ochranu svou a svých dětí. Konkrétně může oběť domácího násilí požádat policii o doprovod např. do azylového domu, či na jakékoli jiné bezpečné místo. Potřebuje-li oběť domácího násilí nebo její děti lékařské ošetření, má právo žádat o pomoc policie k dosažení jeho poskytnutí (např. formou odvozu do nemocnice). Oběť domácího násilí může rovněž žádat, aby policie **nesdělovala její adresu pachateli**. Policie je dále povinna oběť informovat o tom, jakým způsobem může nárokovat ochranu prostřednictvím ochranného opatření.³³⁷

³³¹ Více např. Dearing, A.: Rakouský zákon o domácím násilí a jeho realizace In: Domácí násilí – staré problémy, nová řešení? Sborník příspěvků z konference pořádané organizací Friedrich-Ebert-Stiftung, proFem a Rosa dne 26. listopadu 2001 v Praze v prostorách Parlamentu ČR, první vydání, Praha, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2002, str. 20; Neue Gesetze. Verein Aktionsgemeinschaft der autonomen österreichischen Frauenhäuser, Vídeň, 1997; 10 Punkte Programm gegen Gewalt an Frauen. Verein Aktionsgemeinschaft der autonomen österreichischen Frauenhäuser, Vídeň, 1996; www.bmu.gv.at/familie_und_recht/gesetze/gewaltschutzgesetz.htm

³³² Fröschl, E.: Vývoj spolkového zákona na ochranu proti násilí v rodině a jeho vliv na osoby postižené násilím In: Domácí násilí – staré problémy, nová řešení? Sborník příspěvků z konference pořádané organizací Friedrich-Ebert-Stiftung, proFem a Rosa dne 26. listopadu 2001 v Praze v prostorách Parlamentu ČR, první vydání, Praha, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2002, str. 16

³³³ Podrobněji na www.bmu.gv.at/familie_und_recht/gesetze/gewaltschutzgesetz.htm

³³⁴ Více např. Platné právní normy – Velká Británie (Bílý kruh bezpečí) In: Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie Bílého kruhu bezpečí, první vydání, Praha, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002, str. 17-25

³³⁵ Více např. Platné právní normy – Nizozemí In: Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie Bílého kruhu bezpečí, první vydání, Praha, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002, str. 43 a násl.

³³⁶ Více např. Protection from Domestic Violence, A Guide to the new law, (The Office of the minister of Equality and Law Reform), 1 -st edition, Dún Aímhírgin, 1996

³³⁷ Více např. Martinková, M. a Macháčková, R.: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, první vydání, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 177 a násl.

4.1.2 Občansko-právní instituty

Cestou občansko-právních institutů v podobě předběžných opatření lze omezit pachatele na nějakém právu (konání, nekonání apod.) a zároveň tak tímto na druhé straně chránit oběť domácího násilí.

O předběžných opatřeních rozhoduje vždy občanský soud na návrh oběti a jejich nedodržování je sankcionováno. Role předběžných opatření spočívá především v prevenci před pokračováním sledu násilných ataků, přerušuje spirálu násilí a zároveň varuje pachatele před pokračováním. Rakouský institut „vykázání“ a irský institut „předběžného výjimečného opatření“ apod. však poskytují i přímou bezprostřední ochranu oběti, neboť násilníkovi nařizují opustit na stanovenou dobu byt, kde se nachází oběť, bez ohledu na to, jaké mu k bytu svědčí právo (tedy bez ohledu na to, jestli je nájemcem, vlastníkem či např. jen návštěvníkem předmětného bytu).

V Rakousku může občanský soud, oddělení pro věci rodinné, v souladu s ustanovením § 382b „Exekučního zákona“ – EO – RGBI. č. 79/1896 ve znění BGBl. I č. 147/1999 (dále jen „exekuční zákon“) na žádost oběti nařídít pachateli předběžným opatřením **opuštění bytu a jeho bezprostředního okolí, zakázat návrat do bytu a jeho bezprostředního okolí, zakázat pobyt na přesně určených místech a vyslovit omezení „nesetkávat se a nenavazovat kontakt“ s obětí.** Tato předběžná opatření platí tři měsíce, avšak mohou být prodloužena, pokud je ke konci tříměsíční lhůty předložena žádost o rozvod nebo o vystěhování v případě nemanželského svazku. Maximální doba trvání předběžného opatření v těchto případech potom koresponduje s dobou trvání uvedených soudních řízení. Jsou-li násilím postiženy i děti, může být návrh na vydání předběžného opatření iniciován ze strany sociálního úřadu pro mladistvé. Toto předběžné opatření většinou chronologicky navazuje na policejní institut vykázání. Byl-li podán zákaz vstupu, musí bezpečnostní policie předat svou dokumentaci předmětnému občanskému soudu. Soud musí naopak své rozhodnutí bezprostředně oznámit policejnímu orgánu.³³⁸

V Severním Irsku se v souladu s ustanoveními zákona o domácím násilí, který nabyl účinnosti dne 1. března 1996, může osoba poškozená nebo ohrožená domácím násilím u soudu domáhat vydání:

- **bezpečnostního opatření,** které spočívá v zákazu použití násilí nebo výhrůžek násilím. Pokud násilník bydlí odděleně od oběti, je

³³⁸ Více např.: Neue Gesetze. Verein Aktionsgemeinschaft der autonomen österreichischen Frauenhäuser, Vídeň, 1997

vysloven zákaz sledování a přiblížení se k domu. Tento zákaz může být vysloven až na dobu pěti let;

- **výjimečného opatření** vykázání násilníka z domu nebo bytu. Toto opatření může být vydáno až na dobu tří let;
- **předběžného výjimečného opatření,** kterým soud násilníkovi přikazuje opustit byt nebo dům s okamžitou platností;
- **ochranného opatření,** které má podobné účinky jako opatření bezpečnostní.

Porušení těchto opatření je hodnoceno jako trestný čin.³³⁹

Na Slovensku byla v poslední novele občanského soudního řádu (zákonem č. 421/2002 Z.z. s účinností předmětných ustanovení o předběžných opatřeních od 1. 1. 2003) rozšířena paleta dosavadních předběžných opatření o institut **dočasného zákazu vstupu do bytu nebo domu osobě podezřelé z násilí proti blízké nebo svěřené osobě.** Dále u domů nebo bytů, které jsou ve společném jmění manželů, a u společného nájmu bytu manželé, lze manželovi, který činí společné soužití druhým nesnesitelným, **omezit užívací právo k domu nebo bytu nebo ho zcela z užívání vyloučit.**

Rozvedenému manželovi, který zavdal příčinu k rozvodu násilným jednáním, nemá poškozený manžel **povinnost zabezpečit náhradní byt nebo ubytování** (novela občanského zákoníku zákonem č. 526/2002 Z.z. s účinností od 1.1.2003). Soud jedná v těchto případech vždy na návrh oběti domácího násilí.

Slovenský občanský soudní řád na rozdíl od úpravy české zakotvil i **lhůtu pro projednání odvolání proti předběžnému opatření,** která smí trvat **nejdéle 30 dnů** od podání odvolání, eventuelně od odstranění jeho vad.

Zákon pro zlepšení občansko-právní ochrany v případě násilných činů a omezování osobní svobody a zároveň i usnadnění přenechání bytu manželů při rozluce byl v Německu přijat v roce 2002 (dále jen „zákon o ochraně před násilím“). Podle tohoto zákona může soud na návrh poškozené osoby na omezenou dobu uložit agresorovi, aby nevstupoval do bytu poškozené osoby, nepobýval v určitém okruhu okolí bytu, nevyhledával jiná místa, na kterých se poškozená osoba pravidelně zdržuje, nenavazoval kontakt s poškozenou osobou za použití telekomunikačních prostředků a neosnoval s ní žádná setkání.

³³⁹ Více např.: Zákon o domácím násilí v Irsku In.: Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie Bílého kruhu bezpečí, první vydání, Praha, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002, str. 113; Protection from Domestic Violence, A Guide to the new law, (The Office of the minister of Equality and Law Reform), 1 -st edition, Dún Aímhírgin, 1996 atd.

³⁴⁰ Dále může poškozená osoba, která žila v době činu s násilníkem ve společné domácnosti, požadovat, aby jí byl byt dočasně přenechán k vylučnému užívání, jestliže je nutné, aby se zamezilo nespravedlivému, krutému zacházení a je-li ohroženo blaho dítěte žijícího v rodině.³⁴⁰ Maření rozhodnutí soudu má za následek trestní odpovědnost rušitele.

Za zmínku stran ustanovení tohoto zákona stojí zejména fakt, že ochranné opatření omezující pachatele, lze na jeho základě uložit už při pouhé výhrůžce na životě, zdraví či omezováním osobní svobody. Zákon na ochranu před násilím nelze aplikovat na ochranu dětí přímo vystavených násilí a na ochranu osob v poručníckém vztahu.

Z hlediska efektivnosti pokládám za důležité zdůraznit, že rovněž německý model přístupu k řešení problému domácího násilí se vyznačuje zejména komplexností řešení, multidisciplinárním přístupem, koordinovaností změn a spoluprací všech zúčastněných subjektů.³⁴¹ Spolkový vzorový koordinační projekt pracující pod názvem Berlínský intervenční projekt je potom prováděn po celou dobu své existence vědecky.³⁴²

V Jihoafrické republice jsou předběžná opatření podle „Zákona o domácím násilí“ č. 118 z roku 1998 vydávána tzv. nižšími soudy (Magistrate Courts) na žádost osoby poškozené násilím, a to i po jednorázovém násilném útoku nebo již po hrozbě násilím. Násilník má vždy možnost k opatření se vyjádřit. Neučiní-li tak ve stanovené lhůtě, může mu soud uložit zákaz: páchat jakýkoliv druh domácího násilí, vstoupit do společné domácnosti, je-li to v nejlepším zájmu oběti nebo dětí, vstoupit do konkrétně vymezené části společné domácnosti, vstoupit na pracoviště oběti, event. zakázat jiná specifikovaná jednání. V případě nedodržování předběžných opatření se pachatel dopouští trestného činu.³⁴³

³⁴⁰ Návrhy a veškeré další výsledky vypracované v Německu v rámci intervenčního projektu proti domácímu násilí včetně vzorových formulářů na žádost o občanskoprávní opatření v rámci ochrany před domácím násilím lze získat zdarma na tel. čísle 0049(180)-5329329

³⁴¹ Více např. Ilfigens, G.: Institucionální reakce na domácí násilí ve Spolkové republice Německo In: Domácí násilí – staré problémy, nová řešení? Sborník příspěvků z konference pořádané organizací Friedrich-Ebert-Stiftung, proFem a Rosa dne 26. listopadu 2001 v Praze v prostorách Parlamentu ČR, první vydání, Praha, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2002, str. 46 a násl.

³⁴² Zprávu o provedeném výzkumu týkající se tohoto projektu lze shlédnout na www.wibib.uos.de

³⁴³ Více např.: Martinková, M. a Macháčková, R.: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, první vydání, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 177 a násl.

V Turecku se v souladu s ustanoveními Zákona o ochraně rodiny (č. zákona 4320), který byl přijat dne 14.1.1999, může postižená manželka nebo jiný člen rodiny prostřednictvím prokuratury obrátit na civilní soud, který žalované osobě zakáže vyhrožovat nebo zavražďovat druhého manžela nebo dalšího člena rodiny ve společné domácnosti. Dále, pokud byl násilník vykázan ze společné domácnosti, která byla předána druhému manželovi, nesmí se k ní přibližovat, nesmí působit škodu na věcech druhého manžela, děti nebo jiných členů domácnosti, nesmí nedovolenými prostředky napadat druhého manžela, děti nebo členy domácnosti. Vlastní-li žalovaná osoba zbraň, musí ji předat příslušnému státnímu orgánu. Nesmí také používat ve společných prostorech alkohol nebo drogy, eventuelně po požití alkoholu nebo drog nesmí do společných prostor vstupovat. Z hlediska efektivnosti však dlužno podotknout, že turecký zákon plní v praxi bohužel spíše roli jakési proklamace, jak by mělo být postupováno v ideálním případě.

Ve Velké Británii lze v souladu s ustanoveními Zákona o právu rodinném z roku 1996 vydat zákaz obtěžování a soudní příkaz, týkající se užívacích práv k bytu, jehož obsahem mohou být ustanovení, týkající se vystěhování násilníka z předmětného bytu. Podle aktuálního znění Zákona o dětech z roku 1989 lze vydat soudní příkaz k opuštění domu ve prospěch ochrany dítěte. Porušení trestního zákazu či příkazu je trestným činem, za který je možno uložit trest odnětí svobody ve výši až pěti let, což znamená, že patří mezi skupinu trestných činů odůvodňujících zatčení pachatele.³⁴⁴

4.1.3 Trestně-právní instituty

Centrum pozornosti při zkoumání oblasti efektivnosti trestně-právních ustanovení leží zejména v uchopení hmotněprávní otázky kriminalizace domácího násilí a dále v nalezení procesněprávních institutů jednání a postupu při trestním řízení. Vzhledem k obrovské šíři obsahu, kterou toto téma pokrývá, uvedu na tomto místě zejména anotaci základních, případně nejdůležitějších či nejzajímavějších, trestněprávních institutů, takových, které by mohly sloužit jako odrazový můstek inspirace českým zákonodárcům.³⁴⁵

³⁴⁴ Více např.: Platné právní normy - Velká Británie In: Domácí násilí - přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie Bílého kruhu bezpečí, první vydání, Praha, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002, str. 17 a násl.

³⁴⁵ Domnívám se, že této problematice byla dosud věnována v ČR největší pozornost, a proto na toto téma je již přístupno dostatek informací. Více např.: Domácí násilí - přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie Bílého kruhu bezpečí, první vydání, Praha, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002; Domácí násilí – staré problémy, nová řešení? Sborník příspěvků z konference pořádané

V zahraničních trestněprávních úpravách nalézáme tyto modely přístupu k domácímu násilí:

- Domácí násilí má **samostatně definovanou skutkovou podstatu** a tedy je ze zákona trestné např. v Irsku a na Slovensku.
- Jednání, která naplňují skutkovou podstatu některého z trestných činů, spáchaná pod společným jmenovatelem domácího násilí na osobách blízkých, jsou trestná podle různých skutkových podstat trestního zákona té které země např. v Rakousku, Německu, Velké Británii. Avšak **orgány činné v trestním řízení postupují podle specifických procesních pravidel s ohledem na charakter případu jako domácího násilí** (např. vyšetřování vede zvláštní tým apod.).
- Jednání, která naplňují skutkovou podstatu některého z trestných činů, spáchaná pod společným jmenovatelem domácího násilí na osobách blízkých, jsou **sankcionována s ohledem na svůj charakter vyšší trestní sazbou**, jako je tomu např. v Holandsku.
- Jak již bylo uvedeno výše, mnohé země doplňují specifické ochranné občansko-právní instituty rovněž trestněprávní ochranou spočívající v **kriminalizaci maření uložených předběžných opatření**. Jedná se např. o Irsko, Jihoafrickou republiku, Turecko, Rakousko, Německo atd.
- V některých zemích např. v Německu může oběť domácího násilí v trestním procesu vystupovat jako tzv. **vedlejší žalobce**, což má za důsledek, že oběť svá procesní práva může uplatnit zcela nezávisle na státním zastupitelství. Vedlejší žalobu připouští soud na návrh oběti.
- Ve Velké Británii je možné zahájit a vést **trestní stíhání bez přítomnosti svědků**. Takový postup je však v praxi volen bohužel pouze ojediněle. Stejně tak výjimečně bývá připuštěna možnost podání výhradně písemného svědectví.
- Některé státy zformulovaly **nové skutkové podstaty**, které postihují některou z forem domácího násilí. **Holandský trestní zákon** obsahuje oproti jiným právním úpravám nezvyklou skutkovou pod-

organizací Friedrich-Ebert-Stiftung, proFem a Rosa dne 26. listopadu 2001 v Praze v prostorách Parlamentu ČR, první vydání, Praha, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2002; Martinková, M. a Macháčková, R.: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, první vydání, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001; www.mver.cz; Radford, J.: Violence Against Women: Comparative Legal Study of The Situation in Council of Europe Member States, 1- st edition, Strasbourg, CEDAW, 1998 apod.

statu trestného činu „slídění“. Toho se dopouští ten, „kdo záměrně, svévolně a opakovaně sleduje druhou osobu, a tím tomu, kdo je sledován, působí emoční utrpení nebo v něm vzbuzuje strach z násilného útoku“. V novele **švédského trestního zákona** z roku 1998 zase lze nalézt skutkovou podstatu trestného činu „**hrubé porušování integrity ženy**“.

4.2 Komparativní podněty pro českou legislativu

Neexistuje jediný univerzální recept na vyřešení problému existence domácího násilí ve společnosti. Jak již bylo uvedeno výše, v jednotlivých státech jsou prosazovány k ochraně před domácím násilím různé právní přístupy. Podle dostupných pramenů, které jsem měla při tvorbě této práce k dispozici, probíhá legislativní ochrana před domácím násilím v zahraničí cestou policejní intervence, občansko-právních institutů a trestně-právních institutů. Za zásadní z hlediska zhodnocení efektivnosti v tomto kontextu pokládám zdůraznění a vyzdvižení nikoli některé konkrétní zahraniční právní úpravy či institutu, ale zkušenosti učiněné ve všech státech, které ve snaze potlačit tento negativní jev zaznamenaly pozitivní výsledek. Jedná se o zkušenost nutnosti **multidisciplinárního, koordinovaného, komplexního, reflexi skutečných potřeb jeho obětí zahrnujícího přístupu k řešení**.³⁴⁶

Jako příklad nejrevolučnějšího průlomu v ochraně před domácím násilím může sloužit **rakouský spolkový zákon na ochranu před domácím násilím**, který vstoupil v účinnost v roce 1997, v návaznosti na nějž byla novelizována celá řada zákonů, mezi nimi zejména zákon o bezpečnosti policii a exekuční zákon. Tento zákon totiž znamenal definitivní zvrat v nahlížení na střet práva soukromého a veřejného, když zakotvil možnost vykázat násilníka na čas z bytu, k němuž mu svědčí nějaké právo (vlastnické, nájemní apod.). Inspirací pro rakouské změny byl angloamerický vzor.³⁴⁷

Celá reforma přístupu rakouské společnosti k domácímu násilí se potom sestávala z těchto dílčích bodů: reforma oprávnění policie spočívající ve vytvoření nových institutů pro dočasné vykázání násilníka z bytu a nařízení mu

³⁴⁶ Příkladem takového přístupu je např. Berlínský intervenční projekt – informace hledej na www.bigberlin.org

³⁴⁷ Jedná se konkrétně o Duluth Abuse Intervention Project /Minnesota/ In: Bundesministerin für Frauenangelegenheiten – Bundeskanzleramt: Test the West. Geschlechterdemokratie und Gewalt, Wien, 1993